

CHABAD LUMINARIES

ד"ה נר ה' נשמת אדם

Hidden Remembrance

Dedicated to Emz. This maamar is offered in their merit — on the lamp that burns above the head of a child before birth, on the angel's touch that makes us forget it, and on the soul that never once stops remembering.

ENGLISH

1 · The Soul That Never Forgets

"There is a candle lit above its head, and it is taught the entire Torah... and when it comes to enter the world, an angel comes and strikes it upon its mouth, and it forgets the whole Torah." So speaks the Gemara in Niddah, painting the first hidden chapter of every life: a soul, enclosed yet unbounded, bathed in light, knowing everything and yet not knowing that it knows. And over that soul, in that prenatal sanctuary, hovers a flame.

The Sages say this candle is not of wax and wick, but the neshama itself, "Ner Hashem nishmas adam"—the lamp of Hashem is the human soul. Before the descent, the soul is not learning as a novice acquires new content. It is being reminded. All of Torah is already inscribed in its depths, for its root is not in time at all, but "Yisrael alu b'machshavah"—Israel arose in Divine thought. The learning in the womb is a re-illumination of what the soul already is: a spark of supernal wisdom, sourced in Atzilus and beyond, where G d and His wisdom are one.

Then comes the angel's touch and the forgetting.

If the learning were only to be erased, why teach at all? Chassidus explains that the "forgetting" is not an annihilation of knowledge but a concealment of it. The angel does not empty the soul; he veils its awareness. The Torah that filled the child is driven inward, from the surface of consciousness into the hidden sanctum of essence. Outwardly, the mind will grow as if from ignorance to knowledge; inwardly, every word of Torah encountered in this life will be a recognition, not a discovery.

There, in that same moment, the soul is made to swear: “Tehi tzaddik, v'al tehi rasha—be righteous and do not be wicked.” An oath is not a mere promise; it is an awakening of the one who swears. The word shevuah shares a root with sova, saturation. The soul is saturated with this charge; the command is woven into its very being. The oath is not external coercion but an imprint of eternal memory: you belong to righteousness, you are aligned with holiness, even when you will not remember it.

This is the meaning of the daily prayer, “My G d, the soul that You have placed within me is pure. You created it, You formed it, You breathed it into me.” The neshama shenasata bi, the soul as it is “given into me,” passes through many garments and states, but “tehorah hi”—it remains pure. Its root is in a plane where impurity has no foothold. In the language of Chassidus, the etzem haneshamah, the essence of the soul, is of the world of Atzilus, one with G dliness, and in its very core even beyond Atzilus, united with the Divine “thought” that precedes worlds altogether. There, no sin can reach, no confusion can cling.

We, however, experience not the essence but its expressions. The soul extends itself in faculties—intellect, emotion, desire, thought, speech, and action—and these become vested in the body. Here arises a critical distinction: essence remembers; expression forgets. The etzem haneshamah is like the king’s face reflected in a polished mirror—unaltered, whole. But its faculties, once clothed in flesh and time, are like that same image refracted through rippling water—recognizable, yet distorted, interrupted, fragmented.

The Chassidic masters speak in a parable: A great king sends his beloved son into distant exile. In the foreign land, the prince grows up among strangers, his royal garments exchanged for coarse clothing, his speech adopting the rough dialect of the province. Years pass. The prince forgets many details of palace life; the exact design of the throne, the protocols of the court, the taste of his childhood meals. Yet a certain knowing does not leave him. A strange homesickness, a refined distaste for vulgarity, moments of sudden shame when he is tempted to behave like the peasants—these arise from a memory deeper than image and narrative. He has forgotten with his mind, but not with his being. He no longer remembers the king; he still remembers being a son.

So is the soul in the body. The garments—our thoughts, emotions, and actions as we experience them—are capable of forgetting, of living as if they were native to exile. The essence cannot. “Neshama lo yachata”—the soul does not sin. The Zohar and Chassidus explain: sin can stain the garments, estrange the revealed faculties, dim the conscious awareness of G dliness, but it never touches the core. At the center of the self there remains an untouched point of pristine loyalty, an unbroken remembrance of origin and mission.

Why, then, is this remembrance hidden? Why does life begin with an angelic erasure? Here the motif of tzimtzum, Divine contraction, illuminates. Hashem desires beings who choose Him, not shadows that merely reflect. For there to be choice, there must be a field in which the Creator is not obvious, where other attractions can appear real. Tzimtzum is not an absence of G d, but a concealment of His overwhelming presence, allowing the finite to feel itself as “other,” as independent.

The body is fashioned as a vessel of this hester, this concealment. Its sensations, instincts, and natural consciousness say “I” first and only faintly, if at all, “He.” It does not remember the candle, the angel, the oath. It remembers hunger and comfort, fear and pleasure. This forgetfulness is not a flaw of design but the design itself.

The body's very structure is an invitation to misread existence as self-contained, to experience reality as if the Source were distant or doubtful.

Precisely in that concealment, *bechirah chofshis*—genuine free choice—becomes possible. If G-dliness were as evident to our senses as fire to the skin, sin would be as unthinkable as placing one's hand into the flame. Choice would collapse into reflex. Therefore, the Divine wisdom arranges that what the soul knows in essence, the mind does not know automatically. The inner memory is there, but it is veiled. Between the soul that never forgets and the body that does, there opens a space of uncertainty, of searching, of struggle. In that space, a human being can stand.

This tension is the secret of our dignity. We are not merely remembering machines retrieving stored data; we are walkers of a narrow bridge between two knowledges: the deep, silent certainty of the *neshama* and the noisy amnesia of the flesh. Every moment of *avodah* arises from this meeting. When we feel torn, it is not a sign that something has gone wrong in the architecture of our being; it is the architecture itself revealing its purpose.

Thus, forgetfulness must be reframed. On the surface, it appears as weakness, as betrayal of our own highest good. Inwardly, it is a veil woven by Hashem, so that the soul's remembrance will not remain a static given, but become a hard-won realization, chosen and re-chosen in the thick of confusion.

The soul never ceases to remember. The question is: how, and to what extent, will that hidden remembrance penetrate the forgetting of the body, the habits of the mind, the climate of the world? This is the drama yet to unfold: how a concealed, indestructible knowing begins to speak through longing, conscience, and return, until even the body that was built to forget starts to remember.

2 · When Memory Breaks Through

When the concealed knowing of the soul begins to press against the walls of forgetfulness, it does not announce itself with arguments but with a movement of return. This is the inner meaning of *teshuvah*. The Torah describes it not as a discovery of something new, but as a circling back to what was always there: "*V'hashivosa el levavecha*"—"You shall bring [it] back to your heart." Not "you shall learn," not "you shall invent," but "you shall return." The heart has wandered; the knowledge has not.

Teshuvah in its root is not self-improvement, nor even moral repair, but the essence of the soul remembering its Source and tugging the whole person homeward. "*Shuvu eilai v'ashuva aleichem*"—"Return to Me, and I will return to you." On the surface, it reads like a condition: if you return, then I will. Inwardly, Chassidus teaches, it is one movement in two directions. The return of the soul to Hashem and the return of Hashem's felt presence to the soul are like two ends of one rope being drawn together. The initiative begins in the *etzem haneshamah*: it remembers, and that remembrance calls the person back.

Because this remembrance is deeper than language, it often first appears not as clarity but as discomfort. The Baal Shem Tov revealed that those sudden pangs—an inexplicable sadness in the middle of success, a flash of shame in the midst of sin, a yearning that rises up at a *niggun*, a word of Torah, a sunset, or a child's simple faith—are not

intrusions from the outside. They are the soul knocking from within the exile of the body, insisting gently: “This is not your place. You remember more than this.”

Chabad teachings trace *hirhurei teshuvah*, the thoughts and stirrings of return, to this inner remembrance breaking through. They may come at odd hours: in the middle of an ordinary conversation, while scrolling aimlessly, or walking alone at night. A person suddenly feels: “What am I doing with my life?” “How did I get so far from what I really want?” That question itself is already a ray from the hidden sun. It is the prince in the parable catching, for a second, the scent of the palace on a passing wind.

Because the body and the world are structured to forget, this inner knocking must be given forms, vessels, and rhythms in which to dwell. This is one of the inner meanings of Torah and mitzvos as *zikaron*, remembrance. The Torah says regarding *tzitzis*: “Ure’isem oto u’zechartem... lema’an tizkeru va’asitem es kol mitzvotai”—“You shall see it and remember... in order that you remember and perform all My commandments.” The colored threads are not an external prompt pasted onto a blank mind; they are a key placed in the hand of a prisoner who still remembers, dimly, what freedom feels like. The sight of the *tzitzis* awakens a recognition: “I know this. I belong to this.”

So too with *tefillin*, bound “*al yadecha*” and “*bein einecha*,” upon the arm and between the eyes. They encircle the very places where human forgetfulness is strongest: the hand that acts and the mind that wanders. Each morning, the soul’s covenant is literally tied onto the body, and the body learns, day after day, how to wear memory on its flesh. Shabbos is called “*zecher lemaaseh Bereishis*” and “*zecher l’Yetzias Mitzrayim*”—a remembrance of Creation and of the Exodus. Yet these are not mere historical commemorations. They are weekly reawakenings of truths the soul has never forgotten: that existence is a Divine word spoken now, and that slavery to anything other than Hashem is not our nature. We do not invent these knowings; Shabbos allows them to rise from depth into time.

Daily *krias Shema* gathers all of this into a concentrated act of remembering. “*Shema Yisrael Hashem Elokeinu Hashem Echad*”—the soul’s primal knowledge of Oneness is drawn into the mouth of the body, into the ears of the body, into the heart of the body. “*V’hayu hadvarim ha’eileh... al levavecha*”—“These words shall be upon your heart.” Chassidus notes: at first they rest upon the heart, not yet fully within. Repetition, contemplation, and sincerity press them gradually inward, like water wearing pathways into stone. And the Torah commands, “*Zachor es asher asa lecha Amalek*”—“Remember what Amalek did to you.” Inwardly, Amalek is that inner coldness which mocks fervor and says, “So what? Why does this matter?” The battle with Amalek is the battle against spiritual amnesia, against the cooling of the heart that makes the soul’s memory feel irrelevant. To remember Amalek is to notice that voice and refuse to identify with it.

Here the work of *hisbonenus* becomes crucial. If spontaneous awakenings are the soul knocking from within, contemplation is the mind opening the door. To sit even a few minutes and think deeply—on the greatness of Hashem, on the miracle of being alive, on the purpose of a mitzvah—is to practice deliberate remembering. One reviews, in thought, what the soul already knows in essence, until the intellect begins to taste it. Over time, the body’s neural pathways, so to speak, are carved in the shapes of *emunah* and *bitachon*.

Small, consistent practices are the way the body “learns” the soul’s memory. A berachah said slowly, with kavannah, rewires a tiny segment of eating from forgetfulness into remembrance: “This food is not random; it flows from a Giver.” A few lines of Chassidus in the morning tilt the day’s consciousness toward the inner dimension of reality. A brief nightly cheshbon hanefesh, a quiet review of the day, trains the mind to see life as dialogue with Hashem, not as chaos. None of these create the soul’s knowing; they invite it to descend, to clothe itself in gesture, habit, and reflex, until remembering becomes more natural than forgetting.

All of this personal work is itself a preparation for a future revelation when the tension between soul and body will be healed on a cosmic scale. The prophet promises: “V’lo yilmedu od ish es re’eihu... ki kulam yeidu osi”—“No longer will one teach his fellow... for they will all know Me.” There will come a time when knowledge of Hashem will not have to be reminded from the outside, for it will saturate consciousness from within. “V’haya Hashem echad u’Schemo echad”—the Name, the revealed reality, will be as One as the Essence. The body, the world, the very rivers of time will no longer be vessels of forgetfulness but of transparent memory. What the soul knows now in silence will then be the song of all existence.

Until that day, our emotional struggles are often the friction between these two currents. Guilt, when it is alive and not corrosive, is the soul protesting, “This is not me.” Spiritual fatigue can be the body’s resistance to carrying a light it does not yet recognize as its own. The key is to learn to side with the soul’s quiet certainty rather than the body’s confusion. When you feel torn, ask: which voice speaks with deeper peace, even when it demands change? That is usually the echo of the essence-soul.

To live this way is to reframe the whole inner life. You are not trying to manufacture holiness out of thin air, nor to hammer yourself into a foreign shape. You are allowing a primordial remembrance to surface. Torah, mitzvos, teshuvah, contemplation, every honest tear and every small act of self-transcendence—these are not attempts to climb into Heaven, but ways of letting Heaven that is already within you become visible in your eyes, audible in your words, tangible in your deeds. In this steady permeation, the body that was fashioned to forget slowly becomes a tablet of remembrance, until, in the end, “the earth will be filled with the knowledge of Hashem as the waters cover the sea,” and the hidden memory at the root of your being will be the open memory of the world.

«יש גר דלוק למעלה מראשו, ומלמדין אותו כל התורה כלה... וכשבא לצאת לעולם, בא מלאך וסוטר על פיו, ונשתכח ממנו כל התורה כלה». כך מדברת הגמרא בנדה, ומצירת את הפרק הראשון הנעלם של כל חיים: נפש, סגורה ומקפת ומכל מקום בלתי מגבלת, רחוצה באור, יודעת הכל ואף-על-פי-כן איננה יודעת שהיא יודעת. ועל הנפש היא, באותו ההיכל הלפנים-מן-הלפנים שלפני הלה, מרחפת להבה.

אומרים חכמים שגר זה אינו של שעה ופתיחה, אלא הנשמה עצמה, «גר ה' נשמת אדם»—גר השם היא נשמת האדם. לפני הירידה, אין הנשמה לומדת בדרך תלמיד הקונה תוכן חדש; היא נזכרת. כל התורה כבר חקוקה בעומקי מהותה, שהרי שרשה אינו בזמן כלל, אלא «ישראל עלו במחשבה». הלמוד שבבטן הוא הארה מחדשת של מה שהנשמה כבר היא בעצמה: ניצוץ חכמה עליונה, שמקורו באצילות ולמעלה ממנה, ששם הקדוש-ברוך-הוא וחקמתו חד הוא. ואז באה מפת המלאך והשכחה.

ואם הלמוד עתיד להמחק, למה ללמד כלל? חסידות מבארת שה«שכחה» אינה בטול הדעת אלא העלם שלו. המלאך אינו מרגן את הנפש, אלא מעטיף את ההכרה שלה. התורה שמלאה את הולד נדחפת לפנימיות, ממדף התודעה אל הקדש הקדשים של העצם. בחיצוניות, השכל יתפתח כאלו מהעדר ידיעה לידיעה; בפנימיות, כל מלה של תורה שפיגש בחיים תהיה הכרה מחדשת, לא גלוי חדש.

באותו רגע עצמו, משביעין את הנפש ואומרים לה: «תהי צדיק, ואל תהי רשע». שבועה אינה הבטחה בעלמא; היא הערה והתעוררות של הנשבע עצמו. המלה שבועה שותפת שרש עם שבע. הנפש נשבעת ומרויגה במטלה זו; הצווי נארג בעצם מציאותה. השבועה אינה כפייה חיצונית, אלא חותם של זכרון נצחי: אתה שיהי לצדיקות, אתה מישר עם הקדושה, גם כאשר לא תזכר זאת.

זהו פרוש התפלה שבכל יום: «אלהי, נשמה שנתת בי טהורה היא. אתה בראתה, אתה יצרתה, אתה נפחתה בי». ה«נשמה שנתת בי», הנשמה כפי שהיא «נתונה בי», עוברת על-גבי הרבה לבושים ומצבים, אבל «טהורה היא»—היא נשארת טהורה. שרשה במדרגה שאין לטמאה אחיזה שם. בלשון החסידות, עצם הנשמה הוא מעולם האצילות, מיוחדת עם האלקות, ובעצם-עצמה גם למעלה מאצילות, מאחדת עם ה«מחשבה» האלקית הקודמת לעולמות כלם. שם אין חטא מגיע, ואין בלבול נדבק.

אנו, אך, איננו חווים את העצם, אלא את התפשטותו. הנשמה ממשיכה עצמה בכחות—שכל, מדות, רצון, מחשבה, דבור ומעשה—ואלו מתלבשים בגוף. כאן נולדת ההבחנה המכרעת: העצם זוכר; ההתגלות שוכחת. עצם הנשמה הוא כמו פני המלה המשלכים במראה מרקה—בלי שנוי, שלמים. אבל כחותיה, כשהם מתלבשים בבשר וזמן, הם כאותו הצלם המשלה על מי נהר רוגשים—נפר, אבל מעוות, מפסק, מפזר.

משלים חסידים במשל: מלה גדול משלח את בנו האהוב לגלות רחוקה. בארץ הזרה, הנסיד גדל בין זרים, ובגדי מלכותו מחלפים לבגדים גסים, ודברו נושא את הניב הגס של אותו חבל. שנים חולפות. הנסיד שוכח פרטים רבים מחיי הארמון: צרת הכסא בדיוקה, סדר הטקסים של החצר, טעם מאכלי ילדותו. אך ידיעה מסוימת אינה עוזבת אותו. געגוע מוזר, מאוסה מזקקת בגסות, רגעים של בוששה פתאמית כשהוא מפתח להתנהג כמו האפרים—כל אלו עולים מזכרון שלמעלה מתמונות ומספורים. הוא שוכח בשכלו, אבל לא במציאותו. הוא אינו זוכר את המלה; הוא עוד זוכר את היותו בו.

כך הנפש בגוף. הלבושים—מחשבותינו, רגשותינו ומעשינו כפי שאנו חווים אותם—יכולים לשכח, לחיות כאלו הם בני מקומם של הגלות. העצם אינו יכול. «נשמה לא תחטא»—הנשמה אינה חוטאת. הזר והחסידות מבארים: החטא יכול ללכלך את הלבושים, לנפר את הכחות הגלויים, להחשיך את ההכרה המודעת באלקות, אבל אינו נוגע בגרם. בתוך מרכז האני נשארת נקדה לא־נגעת של נאמנות צלולה, זכרון לא־נשבר של מקור ושל יחיות.

ואם כן, מדוע נסתר זכרון זה? מדוע החיים פותחים במחיקה מלאכית? כאן מאיר המוטיב של צמצום, הצמצום האלקי. הקדוש־ברוך־הוא חפץ בברואים הבוחרים בו, לא בצלים המחזירים רק החזרה פסיבית. כדי שתהיה בחירה, צריך שיהיה שדה שבו הבורא אינו ברור בחדשים, שבו יכולות המשיכות אחרות להראות כממשיות. הצמצום אינו העדר האלקות, אלא העלם הנוכחות המציפה שלה, כדי להניח לנברא הסופי להרגיש עצמו כ«דבר אחר», כביכול בלתי תלוי.

הגוף מעצב ככלי להסתתר זה. חזונו, יצרנו ותודעתו הטבעית אומרים «אני» תחלה, ורק בקול דק, אם כלל, «הוא». הוא אינו זוכר את הנר, את המלאך, את השבועה. הוא זוכר רעב ונעם, פחד ותענוג. שכיחה זו אינה פגם בתכנון אלא התכנון עצמו. מבנה הגוף עצמו הוא הזמנה לפרש את המציאות כסגורה בעצמה, לחוות את העולם כאלו המקור רחוק או מספק.

דווקא בתוך העלם זה, נעשית אפשרית בחירה חפשית—בחירה חופשית באמת. אלו היתה האלקות ברורה לחזיתנו כמו אש לעור, היתה החטא בלתי נתפס כמו להכניס יד לתוך להבה. הבחירה היתה קורסת לתגובה רפלקסית. לפיכך, החכמה האלקית מסדרת שמה שהנפש יודעת בעצם, השכל אינו יודע מאליו. הזכרון הפנימי נמצא, אבל הוא מכסה. בין

הנפֶּשׁ שאִינָה שׁוֹכַחַת לְעוֹלָם וּבֵין הַגּוּף הַשׁוֹכֵחַ, נִפְתָּח מִרְחַב שֶׁל סֶפֶק, שֶׁל חֲפוּשׁ, שֶׁל מֵאֲבָק. בְּמִרְחַב הַזֶּה אָדָם יָכוֹל לַעֲמֹד.

מִתַּח זֶה הוּא סוֹד כְּבוֹדֵנוּ. אֵין אָנוּ רַק מְכֻנוֹת וּזְכוּנוֹת הַמַּחְזִירוֹת מִדַּע אָגוּר; אָנוּ הוֹלְכֵי גֶשֶׁר צָר בֵּין שְׁתֵּי יָדִיעוֹת: הוֹדָאוֹת הַעֲמֻקָּה וְהַדּוֹמָמֶת שֶׁל הַנֶּשְׁמָה, וְהַאֲמִנְיָה הָרַעֲשֻׁנִית שֶׁל הַבֶּשֶׂר. כָּל רֵגַע שֶׁל עֲבוּדָה נוֹלֵד מִן הַמִּפְגֵּשׁ הַזֶּה. כְּשֶׁאָנוּ מְרַגִּישִׁים קָרִיעָה פְּנִימִית, אֵין זוֹ סִימָן שֶׁמִּשְׁהוּ נִפְגַּם בְּאַרְכִּיטֶקְטוּרָה שֶׁל מַהוּתֵנוּ; זֶה הָאַרְכִּיטֶקְטוּרָה עֲצֻמָּה הַמִּתְגַּלָּה וּמַחֲשֶׁפֶת אֶת תַּכְלִיתָהּ.

לְפִיכָּה, צָרִיךְ לִשְׁנוֹת אֶת הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּשִׁכְחָה. בַּחֲצוֹנוּת, הִיא נִרְאִית כְּחִלּוּשָׁה, כְּבִגְדָה בְּטוֹבְתָנוּ הָעֲלִינָה בְּיוֹתֵר. בַּפְּנִימִיּוֹת, הִיא מִסָּד שֶׁאֵרַג הַשֵּׁם, כְּדִי שׁוֹכְרוֹן הַנֶּפֶשׁ לֹא יִשָּׂאֵר נָתוּן קְבוּעַ, אֲלָא יִהְיֶה לְהַפְרָה קְנוּיָה בְּעֵמֶל, נִבְחָרֶת וְנִבְחָרֶת מִחֲדָשׁ בְּתוֹךְ הַבְּלוּל.

הַנֶּפֶשׁ אֵינָה פּוֹסְקֶת מִלְזָכֵר. הַשְּׂאֵלָה הִיא: אֵיךְ, וְעַד כַּמָּה, יִחְדֹּר זֶה הוֹכְרוֹן הַנִּסְתָּר אֶת שִׁכְחַת הַגּוּף, אֶת הָרְגִילִי הַמוֹחַ, אֶת אוֹיר הָעוֹלָם? זֶהוּ הַדְּרָמָה שֶׁעוֹדָה עֲתִידָה לְהִפָּתֵחַ: אֵיךְ יִתְחִיל הַיָּדִיעָה הַנִּסְתָּרֶת וְהַבְּלִתִי נִשְׁחַתֶּת לְדַבֵּר דּוֹקָא דְרָךְ גַּעְגּוּעַ, מִצָּפוֹן וּתְשׁוּבָה, עַד שֶׁגַם הַגּוּף שֶׁנִּבְרָא כְּדִי לִשְׁכַּח, מִתְחִיל לִזְכֹּר. »

ב

כְּשֶׁהַיָּדִיעָה הַנִּסְתָּרֶת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ מִתְחִילָה לִלְחֹץ עַל קִירוֹת הַשִּׁכְחָה, אֵינָנָה מְכַרִּיזָה עַל עֲצֻמָּה עַל-יָדֵי טַעֲנוֹת וְהוֹכָחוֹת, אֲלָא עַל-יָדֵי תְנוּעָה שֶׁל חֲזָרָה. זֹאת הִיא הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל תְּשׁוּבָה. הַתּוֹרָה אֵינָה מְתַאֲרֶת אוֹתָהּ כְּגִלּוּי שֶׁל דְּבָר חֲדָשׁ, אֲלָא כְּהַקְפָּה חֲזָרָה אֶל מַה שֶׁהָיָה תְּמִיד שֵׁם: «וְהִשְׁבַּתְּ אֶל לִבְכָּה». לֹא «וְלִמְדָתָּ», לֹא «וְהִמְצָאתָ», אֲלָא «וְשִׁבַּתְּ». הַלֵּב נָדָד; הַיָּדִיעָה לֹא נִדְדָה.

תְּשׁוּבָה בְּשִׁרְשָׁהּ אֵינָה «שְׁפוּר עֲצָמִי», וְאֶפְלוּ לֹא רַק תִּקּוֹן מוֹסְרִי, אֲלָא עֲצָם הַנֶּפֶשׁ הַזּוֹכֶרֶת אֶת מְקוֹרָהּ וּמוֹשְׁכָתָה אֶת כָּל הָאָדָם הַבִּיטָה. «שׁוּבוּ אֵלַי וְאֶשׁוּבָה אֲלֵיכֶם». בַּחֲצוֹנוּת, זֶה נִקְרָא כְּתִנָּאִי: אִם תְּשׁוּבוּ, אֲזַי גַּם אֲנִי. בַּפְּנִימִיּוֹת, מְלֻמְּדָת חֲסִידוֹת, זֶהוּ תְנוּעָה אַחַת בְּשָׁנֵי כּוּוֹנִים. חֲזִירַת הַנֶּפֶשׁ אֶל הַשֵּׁם וְחֲזִירַת הַנִּבְחָת הָאֱלֵקִית הַמּוֹרֶגֶשֶׁת אֶל הַנֶּפֶשׁ – כְּמוֹ שְׁנֵי קִצּוֹת שֶׁל חֶבֶל אֶחָד הַנִּמְשָׁכִים זֶה אֶל זֶה. הַיִּזְמָה מִתְחִילָה בְּעֲצָם הַנֶּשְׁמָה: הִיא זּוֹכֶרֶת, וְזֹאת הַזִּכִּירָה הִיא הַקּוֹרֵאת לְאָדָם לְשׁוּבָה.

מִפְּנֵי שׁוֹכְרוֹן זֶה עֲמוּק יוֹתֵר מִלְשׁוֹן וּמִדְּבוּר, הוּא מוֹפִיעַ לְרֹאשׁוֹנָה לֹא כְּבִירוֹר אֲלָא כְּאִי-נַעַם. הַבַּעַל שֵׁם טוֹב גָּלָה שְׂאוֹתָן דְּקִירוֹת פְּתִיאמִיּוֹת – עֲצָב אֵין-מִבְחָן בְּתוֹךְ הַצִּלְחָה, הַבְּהֵק בּוֹשָׁה בְּשַׁעַת חֲטָא, גַּעְגּוּעַ הַמִּתְעוֹרֵר עַל יָדֵי נִגּוֹן, דְּבָרֵי תּוֹרָה, שְׁקִיעַת הַחֲמָה אוֹ אֲמוּנָה פְּשׁוּטָה שֶׁל יֶלֶד – אֵינָם פְּלִישׁוֹת מִבְּחוּץ. הֵם הַנֶּשְׁמָה הַדּוֹפְקֶת מִבְּפָנִים מִתּוֹךְ גְּלוּת הַגּוּף, וּמִתְמִידָה בְּלִחַשׁ: «זֶה לֹא מְקוֹמִי. אֶתָּה זּוֹכֵר יוֹתֵר מִזֶּה».

תורת חב"ד מִיחסת את הרהורי התשובה, המחשבות והתנועות של חזרה, לזכרון פנימי זה הפורץ לחוץ. הם יכולים לבוא בשעות משנות: באמצע שיחה שגרתית, בעת גלגול סתם במסך, או בהליכה לבדו בלילה. פתאום מרגיש האדם: «מה אני עושה עם חיי?» «איה הגעתי כל כך רחוק ממה שאני באמת רוצה?» השאלה עצמה היא כבר קרן אור מהשמש הנסתרת. זהו הנשיא שבמשל התופס, לרגע קט, את ריח הארמון ברוח חולפת.

מפני שהגוף והעולם מסדרים כדי לשכח, צריך לתת לדפיקה פנימית זו צורות, כלים וקצב שבהם תשכון. זהו אחד מן הפנימיות שבתורה ומצות זכרון. על ציצית אומרת התורה: «וראיתם אתו וזכרתם... למען תזכרו ונעשיתם את כל מצותי». החטים הצבועים אינם תזכרת חיצונית המדבקת על תודעה ריקה; הם מפתח הנתן ביד אסיר שעודנו זוכר, בעמימות, מה הוא חרות. מראה הציצית מעורר הכרה: «אני מכיר זה. אני שייך לזה».

כן הוא בתפליין, הקשורות «על ידך» ו«בין עיניך». הן מקיפות דוקא את המקומות שבהם השכחה האנושית חזקה ביותר: היד הפועלת והמוח הנודד. בכל בקר נקשרת בברית הנשמה על הגוף כפשוטו, והגוף לומד, יום אחר יום, איך ללבש זכרון על בשרו. שבת נקראת «זכר למעשה בראשית» ו«זכר ליציאת מצרים». אך אלו אינם זכרונות היסטוריים בלבד. הם התעורריות שבועות לאמתות שהנשמה מעולם לא שכחה: שהמציאות היא דבור אלקי הנאמר עכשו, ושעבדות לכל דבר זולת השם אינה טבענו. אין אנו מחדשים ידיעות אלו; השבת מניחה להן לעלות מן העומק אל הזמן.

קריאת שמע של כל יום כונסת את הכל למעשה מרכז אחד של זכרון. «שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד» – הידיעה הראשונה של הנפש באחדות נמשכת אל פי הגוף, אל אזני הגוף, אל לב הגוף. «והיו הדברים האלה... על לבבך». מעמידה חסידות: בתחלה הם «על לבבך», עדין לא בתוכו. חזרה, התבוננות ואמת דעת לוחצים אותם לאט לאט פנימה, כמים החוצבים להם אפיקים באבן. וצויתה התורה: «זכור את אשר עשה לך עמלק». בפנימיות, עמלק הוא אותו קר פנימי הלועג להתלהבות ואומר: «ומה? מה זה משנה?» המלחמה בעמלק היא המלחמה בשכחה רוחנית, בקררות הלב העושה את זכרון הנפש לדבר לא רלוונטי. לזכר את עמלק – פרושו להבחין בקול זה ולמאן להודות עמו.

כאן נעשית עבודת ההתבוננות קרוכה בחיוב. אם ההתעורריות הספונטניות הן הנשמה הדופקת מבפנים, הרי ההתבוננות היא השכל הפותח את הדלת. לשבת אפלו מעט דקות ולחשב בעמק – על גדולת השם, על גס ההיות חי, על תכליתה של מצוה – זהו תרגול מכון של זכרון. האדם מסקר במחשבתו מה שהנשמה כבר יודעת בעצם, עד שהשכל מתחיל לטעום אותו. למרת הזמן, נחצבים מעברים עצביים של הגוף, כאלו, בצורות של אמונה ובטחון.

מעשים קטנים ועקביים הם הדרך שבה הגוף «לומד» את זכרון הנשמה. ברכה האמורה לאט, עם כוונה, משנה קטע קטן של אכילה משכחה לזכרון: «המאכל הזה אינו מקרי; הוא זורם מן הנותן». מעט שורות חסידות בבקר מטות את תודעת היום כלו כלפי הפנימיות של המציאות. חשבון הנפש קצר בלילה, סקירה שקטה של היום, מאמנת את הדעת לראות

את החיים כְּדִיאֵלֹג עִם הַשֵּׁם, וְלֹא כִתְהוּ. אֵין אֵלֹו יוֹצְרִים אֶת יְדִיעַת הַנֶּפֶשׁ; הֵם מְזַמִּינִים אוֹתָהּ לָרֶדֶת, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּתַנוּעָה, בְּהִרְגֵל וּבְרַפְלָקָס, עַד שֶׁהוֹכֵרוֹן נַעֲשֶׂה טְבָעִי יוֹתֵר מִן הַשִּׁכְחָה.

כָּל עֲבוּדָה פְּרָטִית זוֹ הִיא עֲצָמָה הַכֵּנָה לְגִלּוֹי עֲתִידִי, כְּשֶׁהִמָּתַח בֵּין נֶפֶשׁ וְגוּף יִתְרַפֵּא בְּקֶשֶׁר קוֹסְמִי. הַנִּבְיָא מְבַטֵּיחַ: «וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ... כִּי כָלֶם יִדְעוּ אוֹתִי». יָבוֹא זְמַן שִׁידִיעַת הַשֵּׁם לֹא תִצְטָרֵף לְהִזְכָּר מִבְּחוּץ, כִּי תִרְוֶה אֶת הַתּוֹדָעָה מִבְּפָנִים. «וְהָיָה ה' אֶחָד וְשִׁמוֹ אֶחָד» – הַשֵּׁם, הַמְּצִיאֹת הַנִּגְלִית, יִהְיֶה בְּאַחֲדוּת כְּמוֹ הָעֵצִם. הַגּוּף, הָעוֹלָם, וְאֶפְלוּ נִהְרֹות הַזְּמַן יִהְיוּ אֲזַי כְּלִי זָכְרוֹן שְׁקוּפִים וְלֹא כְּלִי שִׁכְחָה. מִה שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹדַעַת עֲכָשׁוּ בְּדַמְיָהּ וּבְדַמְמָהּ, יִהְיֶה אֲזַי שִׁיר הַהוֹיָה כְּלָהּ.

עַד אוֹתוֹ הַיּוֹם, מְאֻפְּיָנִים מְאֻבְּקִינוּ הָרַגְשִׁיִּים לְרַב עַל־יְדֵי הַחִיכוּךְ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַנִּהְרֹות הָאֵלֹו. אֲשֶׁמָּה, כְּשֶׁהִיא חַיָּה וְלֹא מִשְׁחִיתָהּ, הִיא מְחַאֵת הַנֶּפֶשׁ: «זֶה לֹא אֲנִי». עֲצִיפוֹת רוּחָנִית יְכוּלָה לְהִיּוֹת הַתְּנַגְדוֹת הַגּוּף לְשִׂאת אוֹר שְׁעֵדִין אֵינוֹ מְכִיר כְּשֶׁלּוֹ. הַמִּפְתָּח הוּא לְלַמֵּד לְהוֹדֶהוּת עִם הַבְּטָחוֹן הַשִּׁקְטָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר מִן הַבְּלָבּוּל שֶׁל הַגּוּף. כְּשֶׁאֲדָם מְרַגֵּשׁ קְרוּעַ, יִשְׁאַל: אֵיזָה קוֹל מְדַבֵּר בְּשִׁלּוֹה עֲמָקָה יוֹתֵר, אֶפְלוּ כְּשֶׁהוּא דוֹרֵשׁ שְׁנוּי? זֶה לְרַב הֵד הָעֵצִם־נִשְׁמָה.

לְחִיּוֹת כֶּךָ – פְּרוּשׁוֹ לְשִׁנּוֹת אֶת כָּל הַתְּמוֹנָה שֶׁל הַחַיִּים הַפְּנִימִיִּים. אֵינָה מְנַסֶּה לִּיצֹר קְדוּשָׁה מֵאֵין, וְלֹא לַעֲצֹב אֶת עֲצָמָהּ בְּצוּרָה זָרָה. אֵתָה מְנִיחַ לְזָכְרוֹן קְדָמוֹנִי לַעֲלוֹת אֶל הַפָּנִים. תּוֹרָה, מִצְוֹת, תְּשׁוּבָה, הַתְּבוּנָנוּת, כָּל דְּמָעָה אֲמִתִּית וְכָל מַעֲשֶׂה קָטָן שֶׁל הַתְּגַבְּרוּת עַל הָאֲנִי – אֵלֹו אֵינָם נְסִיוֹנוֹת לְהִסְתַּלַּק לְשִׁמְיָם, אֶלָּא דְּרָכִים לְהַנִּיחַ לְשִׁמְיָם שֶׁבְּתוֹכָהּ לְהִרְאוֹת בְּעֵינֶיהָ, לְהַשְׁמֵעַ בְּדַבּוּרֶיהָ, לְהַמְשִׁשׁ בְּמַעֲשֶׂיהָ. בְּהַחֲדָרָה מְתַמְדֶּת זוֹ, הַגּוּף שְׁנוּצָר כְּדִי לְשַׁכַּח הוֹלָה וְנַעֲשֶׂה לוֹחַ זָכְרוֹן, עַד שֶׁלְּבָסוֹף «מְלָאָה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת ה' כַּמִּים לִיָּם מְכֻסִּים», וְהוֹכֵרוֹן הַנִּסְתָּר שֶׁבְּשִׁרְשׁ מַהוּתָהּ יִהְיֶה הַזָּכְרוֹן הַגִּלּוֹי שֶׁל הָעוֹלָם כָּלּוֹ.

Hidden Remembrance

«יש נר דלוק למעלה מראשו, ומלמדין אותו כל התורה כלה... וכשבא לצאת לעולם, בא מלאך וסוּטְרוּ על פיו, ונשתכח ממנו כל התורה כלה». אזוי רדט די גמרא אין נדה, און זי צייכנט אפ דן ערשטן פארבארגענען פֿאַרן לעבן: א נפֿש, פֿאַרשפּאַרט און ארומגענומן, און דאָך אַן קבלה, דורכגעוואָשן אין ליכט, וויסנדיק אלעס און דאָך וויסנדיק נישט אז זי וויסט. און איבער דער נפֿש, אין גענעם היכל הַלָּפְנִים־מִן־הַלָּפְנִים פֿאַר דער געבורט, שוועבט אַ לְהִבָּה.

חכמים זאָגן אז דער נר איז נישט פֿון שַׁעוּה און פֿתִּילָה, נאָר די נִשְׁמָה אַלְעִין, «נר ה' נשמת אדם»—דער נר פֿון ה' איז די נשמת האָדם. פֿאַר דער ירידה לערנט זיך די נִשְׁמָה נישט ווי אַ תּלְמִיד וואָס קויפֿט זיך אַרײַן נײַע אינהאַלט; זי דערמאָנט זיך. אַלעס אין תּוֹרָה איז שוין אַרײַנגעגראָווט אין די טיפֿעניגות פֿון איר מהות, ווייל איר שרש איז דאָך בכלל נישט אין צײַט, נאָר «יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה». דער לימוד אין בִּטּוֹן איז אַ נײַע האָרָה פֿון דעם וואָס די נִשְׁמָה איז שוין אין איר אַלְעִין: אַ נִיצוּץ חֲכָמָה עֲלִיוֹנָה, וואָס איר מקור איז אין אַצִּילוֹת און העכער פֿון איר, וווּ דאָרט איז דער הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא און זײַן חֲכָמָה אײַנס.

און דאָן קומט דער שלאָג פֿון מִלָּאך און די פֿאַרגעסונג.

און אויב דער לימוד שטייט צו ווערן אויסגעמעקט, פֿאַרוואָס צו לערנען בכלל? חסידות באַאָרט אז די «שִׁכְחָה» איז נישט אַ בְּטוּל פֿון דעת נאָר אַ הֶעֱלֵם דערפֿון. דער מִלָּאך מאַכט נישט לײַדיק די נפֿש, נאָר ער באַטעט אַרום איר הַפָּֿרָה. די תּוֹרָה וואָס האָט אָנגעפֿילט דעם ווֹלָד ווערט אַרײַנגעדרוקט אין פֿנימיות, פֿון דעם רגאַל פֿון תּוֹדָעָה אַרײַן אין קִדְשׁ הַקִּדְשִׁים פֿון עֶצֶם. אין חִיצוֹנִיּוּת וועט זיך דער שִׁכְל אַנטוויקלען ווי פֿאַלו פֿון אַ חֶסֶד־דַּעַת צו דעת; אין פֿנימיות וועט זיך וואָרט תּוֹרָה וואָס ער וועט טרעפֿן אין לעבן זײַן אַ נײַע הַפָּֿרָה, נישט אַ נײַער גלוי.

אין גענעם זעלבן מאָמנט שוואַרן זײַ אַרײַן די נפֿש און זאָגן איר: «תְּהִי צַדִּיק, וְאַל תְּהִי רָשָׁע». אַ שְׁבוּעָה איז נישט סתם אַ הַבְטָחָה; זי איז אַ האָרָה און אַן אויפֿוועקונג פֿון דעם נשְׁבַע אַלְעִין. דָּס וואָרט שְׁבוּעָה טיילט זיך אין שרש מיט שְׁבַע. די נפֿש ווערט אָנגעשְׁבַע און דורכגעטרונקן מיט דעם תּכָלִית; דער צוויי ווערט אַרײַנגעוועבט אין איר עצם־מציאות. די שְׁבוּעָה איז נישט קיין חִיצוֹנִי כִפְיָה, נאָר אַ חוּתָם פֿון אַן אײַביקן זכָּרוֹן: דו בִּיסט שׁוֹך צו צִדְקוֹת, דו בִּיסט אויסגעגלייכט מיט קדוּשָׁה, אַפִּילוּ ווען דו וועסט זיך דעם נישט דערמאָנען.

דס איז פֿירוש פֿון די תפלה וואס מיר זאגן ידן טאג: «אלהי, נשמה שנתת בי טהורה היא. אתה בראתה, אתה יצרתה, אתה נפחתה בי». די «נשמה שנתת בי», די נשמה ווי זי איז «נתונה בי», גייט דורכן א סך לבושים און מצבים, נאך «טהורה היא»—זי בלייבט טהורה. איר שרש איז אין א מדרגה ווו טמאה האט דארט קיין אנהאלט. אין לשון הקודש: עצם הנשמה איז פֿון עולם האצילות, מיוחדת מיט אלקות, און אין איר עצם-עצמה אויך העכער פֿון אצילות, מאחדת מיט דער אלקיתער «מחשבה» וואס גייט פֿאר אלע עולמות. דארט קומט קיין חטא נישט צו, און קיין בלבול האלט זיך נישט אן.

מיר אבער דערלעבן נישט דעם עצם, נאך זיינע התפשטויות. די נשמה ציעט ארויס פֿון זיך כחות—שכל, מדות, רצון, מחשבה, דבור און מעשה—און יענע לבן זיך אריין אין גוף. דא ווערט געבוירן די באדייטזאמע אונטערשייד: דער עצם געדענקט; די התגלות פֿארגעסט. עצם הנשמה איז ווי פֿני המלה וואס שפיגלען זיך אפ אין א פֿאלירטער שפיגל—אן קיין שנוי, שלים. נאך איר כחות, ווען זיי לבן זיך אריין אין בשר און צייט, זיינען ווי דער זעלבער צלם וואס ליגט אויפֿן וואסער פֿון א רוגשיקער נהר—מהרסט, נאך פֿארקרימט, אונטערגעבראכן, צעפֿלאטערט.

חסידים ברענגען א משל: א גרויסער מלה שיקט זיין ליכסטן זון אין א ווייטער גלות. אין יענער פרעמדער לאנד וואקסט דער נסיך אויף צווישן פרעמדע, זיינע מלכות-קליידער ווערן אויסגעטוישט אויף גראבע קליידער, און זיין רד טראגט שוין דעם גראבן דיאלעקט פֿון יענעם געגנט. יארן גייען פֿארביי. דער נסיך פֿארגעסט א סך פרטים פֿון לעבן אין ארמון: די גענויע פֿארעם פֿונעם כסא, דעם סדר פֿון טקסים אין הוף, דעם טאם פֿון זיינע קינדער-מאכלים. נאך א געוויסע ידיעה לאזט אים נישט אפ. א מרקווערדיקער התגעגעות, א זיסקייט וואס בלייבט ריין אין גראבנקייט, מאמנטן פֿון פלוצעמדיקער שמה ווען ער ווערט געפֿירט זיך אויפֿצופֿירן ווי די באוערן—אלע דס שטייגט ארויף פֿון א זכרון וואס איז העכער פֿון בילדער און מעשיות. ער האט פֿארגעסן אין שכל, נאך נישט אין מציאות. ער געדענקט נישט דעם מלה; ער געדענקט נאך זיין זיין א זון.

אזוי אויך די נפש אין גוף. די לבושים—אונזערע מחשבות, רגשות און מעשים ווי מיר דערלעבן זיי—קענען פֿארגעסן, לעבן פֿאלן זיי זיינען די געבוירענע פֿון ארט פֿון גלות. דער עצם קען נישט. «נשמה לא תחטא»—די נשמה זינדיקט נישט. דער זוהר און חסידות באאָרן: חטא קען פֿארשמוצן די לבושים, פֿארפרעמדן די גילוי-כחות, פֿארשוואַרצן די מודעה הקרה אין אלקות, נאך ער רירט נישט אן דעם גרם. אינעם צענטער פֿון «אך» בלייבט א נקדה ניט-אנגערירט פֿון קלארער נאמנות, א זכרון וואס ברעכט זיך נישט פֿון מקור און שליחות.

און אויב אזוי, פֿארוואס איז דער זכרון פֿארבאָרגן? פֿארוואס הייבט זיך לעבן אן מיט א מלאכישער אויסמעקונג? דא ליכט אריין דער מוטיב פֿון צמצום, דער אלקישער צמצום. דער הקדוש-ברוך-הוא וויל ברואים וואס פֿירן אין אים, נישט שאטנס וואס שפיגלען צוריק נאך א פֿאסיווע אפשיינונג. כִּדִּי אז ס'זאל זיין פֿחירה, דארף זיין א פעלד ווו דער בורא

איז נישט קלאר אין זינען, ווו אנדערע משיכות קענען זיך פארשטעלן ווי מציאות. דער צמצום איז נישט קיין חסרון פון אלקות, נאר א העלם פון איר איבערפליסנדיקער נוכחות, כדי צו לאזן דעם סופדיקן נברא זיך פילן ווי א «דבר אחר», כביכול זעלבשטענדיק.

דער גוף איז אויסגעפארמט ווי א פלי צו דעם הסתר. זיינע דערלעבונגען, טרייבן און זיין טבעיתער תודעה זאגן «איר» ערשטנס, און נאר מיט א שטילן קול, אויב בכלל, «ער». ער דערמאנט זיך נישט אין נר, אין מלאך, אין שבועה. ער דערמאנט זיך אין הונגר און זיסקייט, מורא און תענוג. די שכה איז נישט קיין פגם אין פלאן, נאר דער פלאן אלעין. דער באו פון גוף אלעין איז אן איינלאדונג צו אויסלייגן מציאות ווי פארשפארט אין זיך אלעין, צו דערלעבן דעם עולם פאלו דער מקור איז ווייט אדער ספקדיק.

דוקא אין יענעם העלם ווערט מעגלעך בחירה חפשית—טאקע חפשית באמת. ווען אלקות וואלט געווען קלאר אין דערלעבונג ווי פייער אויף הויט, וואלט חטא געווען אומפארשטענדלעך, ווי אריינשטעקן די האנט אין להבה. בחירה וואלט צוזאמענגעפאלן אין א רפלקס־רעאקציע. דערפאר ארדנט די אלקיתער חכמה אז וואס די נפש וויסט אין עצם, זאל דער שכל נישט וויסן פון זיך אלעין. דער פנימי זכרון איז דא, נאר ער איז פארדעקט. צווישן די נפש וואס פארגעסט קיינמאל און דעם גוף וואס פארגעסט, עפנט זיך א רום פון ספק, פון זוכן, פון מאבק. אין יענעם רום קען א מענטש שטיין.

דער שפאנונג איז דער סוד פון אונדזער כבוד. מיר זיינען נישט נאר זכרון־מאשינס וואס שפילן צוריק א געזאמלטן אינפארמאציע; מיר גייען אויף א שמאלן בריק צווישן צוויי ידיעות: די טיפע, שטילע ודאות פון נשמה, און די ראשנדיקע אמנזיה פון בשר. ידן מאמנט פון עבודה ווערט געבוירן פון יענעם טרעפפונקט. ווען מיר שפירן א אינערלעכן ריס, איז דס נישט א סימן אז עפעס איז צעבראכן אין ארפיטקטור פון אונדזער מהות; דס איז די ארפיטקטור אלעין וואס גיט זיך אפצוקענען און אנטפלעקט איר תכלית.

דערפאר דארף מען טוישן די התבוננות אין שכה. אין חיצוניות זעט זי אויס ווי א חלושה, ווי א בגידה אין אונדזער העכסטן גוט. אין פנימיות איז זי א מסך וואס דער שם האט ארויסגעוועבט, כדי אז זכרון פון נפש זאל נישט בלייבן א געגעבןער, פעסטער זאך, נאר זאל ווערן א הכרה וואס מ'קויפט זיך אן דורך עמל, אויסגעקליבן און ווידער־אויסגעקליבן אינעם בלבול.

די נפש האלט קיינמאל נישט אפ צו געדענקען. די שאלה איז: ווי, און וויפל, וועט דער פארבארגענער זכרון דורכדרינגען די שכה פון גוף, די געווינהייטן פון מוח, דעם לופט פון עולם? דס איז די דרמה וואס שטייט נאך צו אנטפלעקן זיך: ווי אזוי די פארבארגענע, אומפארפאלשטע ידיעה הייבט אן צו רעדן דוקא דורך התנגעויות, מצפון און תשובה, ביז אפילו דער גוף וואס איז באשאפן געווארן כדי צו פארגעסן, הייבט אן זיך צו דערמאנען.»

כְּשֶׁדִי פֶּאֶרְבֶּאָרְגֶּענע יִדְיעָה פֿון נֶפֶשׁ הֵיבֵט אָן דריקן אויף די וואַנטן פֿון שְׂכָחָה, מְכַרִיזט זי זיך נישט דורך טַענֹת און הֹכָחֹת, נאָר דורך אַ תְּנוּעָה פֿון חֲזָרָה. דָּס איז די פֿאַנִימִיּוּת פֿון תְּשׁוּבָה. די תּוֹרָה באַשרײַבט זי נישט ווי אַ גילוי פֿון עפֿעס נײַעס, נאָר ווי אַ אומקערן זיך צוריק צו דָּס וואָס איז אַלע מאָל געווען דֶרַטן: «וְהִשְׁבֹּתְ אֶל לְבָבְךָ». נישט «וְלַמִּדְתָּ», נישט «וְהִמְצַאתָ», נאָר «וְשִׁבֹתָ». דֶּר האַרץ איז אוועקגעפֿאַרן; די יִדְיעָה איז נישט אוועקגעפֿאַרן.

תְּשׁוּבָה אין איר שְׂרֵשׁ איז נישט «שפּור עֲצָמִים», און אַפִּילוּ נישט נאָר אַ מוסרישער תקון, נאָר עֲצָם הַנֶּפֶשׁ וואָס געדענקט איר מְקוֹר און ציט אַרײַן גאַנצן מְנַשׁ אַהײַם. «שובו אֵלַי וְאֶשׁוּבָה אֲלֵיכֶם». אין חִיצוֹנִיּוּת הײסט דָּס ווי אַ תְּנָאִי: אִים איר וועט זיך אומקערן, דאַן אויך איך. אין פֿאַנִימִיּוּת, לערנט חסידות, איז דָּס אַ תְּנוּעָה אײַניקע אין de ריכטונגען. די חֲזִירָה פֿון נֶפֶשׁ צום שֵׁם און די חֲזִירָה פֿון דער מורגשער אַלקיטער נִכְחוֹת אין נֶפֶשׁ – ווי צוויי עקן פֿון אַ איין חֶבֶל וואָס ציען זיך צוזאַמען אײַנער צום אַנדערן. די אינצײאַטיוו הײבט אָן אין עֲצָם הַנֶּפֶשׁ: זי געדענקט, און דֶּר זָכָרֹן אַלײן איז די רוף צום מְנַשׁ זיך אומצוקערן.

ווייל דער זָכָרֹן איז טיפֿער פֿון לשון און דבור, דערשײַנט ער זיך אין אָנהײב נישט ווי אַ בְּרוּר נאָר ווי אַן אײַנעם. דער בעל שֵׁם טוב האָט אַנטפלעקט, אַז די פּתאומדיקע אַנרירונגען – אַן אומבאַשטימטער עֲצָב אינמיטן הצלָחָה, אַ בליק בושָה בײַם חֶטָא, אַ התגעגֶענעוּת וואָס ווערט אויפֿגעוועקט דורך אַ נגון, דְּבָרֵי תוֹרָה, אַ שְׂקִיעַת הַחֶמָּה אָדער אַ פשוטע אָמוּנָה פֿון אַ קינד – זײַ זײַנען נישט קײַן אַרײַנפֿאַלן פֿון דרויסן. זײַ זײַנען די נֶשְׁמָה וואָס קלאַפט פֿון אינעווייניק אַרויס פֿון גִּלּוּת הַגּוּף, און זי האַלט אָן צו פֿליסטערן: «דָּס איז נישט דײַן אָרט. דו געדענקסט מער פֿון דָּס».

תּוֹרַת חַב"ד לײַגט די הִרְהוּרִי תְּשׁוּבָה, די מחשבות און תְּנוּעוֹת פֿון חֲזָרָה, אויף דַּעַם פֿאַנִימִישׁן זָכָרֹן וואָס ברעכט זיך אַרויס. זײַ קענען קומען אין מְשָׁנָה צײַטן: אינמיטן אַ געוויינטלעכער שמועס, בײַם סתם דורכלאַפֿן אַ מִסָּד, אָדער בײַם גײַן אַלײַן בְּלִילָה. פּלוצלינג שפּירט דער מְנַשׁ: «וואָס טו איך מיט מײַן לעבן?» «ווי בין איך אַזוי ווייט אוועקגעקומען פֿון דָּס וואָס איך טאַקע וויל?» די שְׂאֵלָה אַלײַן איז שוין אַ קֶרֶן אֹר פֿון דער פֶּאֶרְבֶּאָרְגֶּענער זון. דָּס איז דער נֶשְׂיָא אין דַּעַם משל וואָס דערהאַלט, פֿאַר אַ קלײַנעם מאַמענט, דַּעַם ריח פֿון אַרְמוֹן אין אַ דורכגייענדיקער ווינט.

ווייל גוף און עוֹלָם זײַנען אַרדנטלעך צוגעשטעלט כְּדִי צו פֿאַרגעסן, דאַרף מען געבן דער אינערלעכער דְּפִיקָה צורות, פֿלים און אַ ריטם, אין וועלכע זי זאָל קענען ווײַנען. דָּס איז אײַנע פֿון די פֿאַנִימִיּוּת אין תּוֹרָה און מִצְוֹת ווי זָכָרֹן. וועגן צִיצִית זאָגט די תּוֹרָה: «וְרָאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם... לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי». די פֶּאֶרְבֶּוּנְטע חוּטִים זײַנען נישט קײַן חִיצוֹנִישֵׁער תּוֹכַחַת וואָס מ'קלײבט אָן אויף אַ לײַערע תּוֹדָעָה; זײַ זײַנען אַ שליסל וואָס מ'גײט אין האַנט פֿון אַ אָסִיר וואָס געדענקט נאָך, אין אַ דימער, וואָס הײסט חרות. דער בליק אויף צִיצִית וועקט אויף אַ הִכָּרָה: «דָּס קען איך. דָּרצו בין איך שִׁיב».

אזוי אויך מיט תפלין, וואס זיינען בקשור «על ידך» און «בין עיניך». זיי ארומנעמען דוקא די ארטן וווּ די אַנשטע שַכְחָה איז אמאל שטארקסטער: די טונדיקע האנט און דער נידדער מוח. יעדן פרימארגן ווערט די ברית פון נשמה צוגעבונדן אויפן גוף בפשיטות, און גוף לערנט זיך, טאג נאך טאג, ווי אזוי צו אנציען זכרון אויפן פֿשר. שבת הייסט «זכר למעשה בראשית» און «זכר ליציאת מצרים». נאָר דס זיינען נישט סתם היסטארישע זכרונות. זיי זיינען וואַכעדיקע אויפֿוועקונגען צו די אמתן וואָס נשמה האָט קיינמאל נישט פֿאַרגעסן: אַז מציאות איז אַ אַלקישער דבור וואָס ווערט יעצט געזאָגט, און אַז עבדות צו עפעס אנדערש ווי שם איז נישט אונדזער טבע. מיר חידושן נישט די ידיעות; שבת לאַזט זיי אַרױפֿקומען פֿון טיפֿן אין צייט.

קריאת שְׁמַע פֿון יעדן טאָג זאמלט אַלץ אַרײַן אין אַ צענטראַלן אַקט פֿון זכרון. «שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד» – די ערשטע ידיעה פֿון נפֿש אין אַחֲדוּת ווערט אַרױסגעצויגן אין מויל פֿון גוף, אין אויערן פֿון גוף, אין האַרץ פֿון גוף. «וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה... עַל לִבְכֶּךָ». חסידות שטעלט אַרױס: אין אָנהייב זיינען זיי «עַל לִבְכֶּךָ», נאָך נישט אינעווייניק. חֲזָרָה, הַתְּבוּנָה און אמתדיקער דעת דריקן זיי ביסלעכווייז אַרײַן, ווי וואָסער וואָס הויכצט זיך אַ וועג אין שטיין. און די תּוֹרָה באַפֿעלט: «זְכוּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמָלֶךָ». אין פֿאַנימיות איז עֲמָלֶךָ דער אינערלעכער קלָט וואָס שפּאַט אין הַתְּלַבּוּת און זאָגט: «נו, וואָס? וואָס טוט דס?» די מלחמה קעגן עֲמָלֶךָ איז די מלחמה קעגן רוח־נישער שַכְחָה, קעגן קררות הלב וואָס מאַכט פֿון זכרון הַנֶּפֶשׁ עפעס נישט רעלעוואַנט. «זְכוּר אֶת עֲמָלֶךָ» – הייסט דערקענען דעם קול און זיך אָפּזאָגן זיך צו אידענטיפֿיצירן מיט אים.

דאָ ווערט עבֹדֶת הַהַתְּבוּנָה אַ חיוּב. אים די ספּאַנטאַנע אויפֿוועקונגען זיינען די נשמה וואָס קלאַפט פֿון אינעווייניק, דאָן איז הַתְּבוּנָה דער שְׁכָל וואָס מאַכט אויף די טיר. זיך זעצן, אַפֿילו אַ פּאַר מינוט, און טראַכטן אין טיפֿן – וועגן גְדוּלַּת הַשֵּׁם, וועגן דעם נס סתם צו זיין לעבעדיק, וועגן תּכָלִית פֿון אַ מַצּוּה – דס איז אַ געציילטער תּרְגוּל פֿון זכרון. דער מָנֶשׁ סקאַנירט אין מחשבה דס וואָס נשמה ווייסט שוין אין עֶצֶם, ביז שְׁכָל הייבט אָן דס צו טוענען. איבער צייט ווערן כָּאֵלֹו אַרױסגעהויכצט נייע נַעֲרָאֵלע פּאַטשקעס אין גוף אין פֿאַרמען פֿון אַמוּנָה און בְּטָחוֹן.

קליינע, קביעותדיקע מעשים זיינען דער וועג ווי גוף «לערנט» זכרון הַנֶּשְׁמָה. אַ בְּרָכָה געזאָגט לאַנגזאַם, מיט כּוֹנָה, טוישט אַ קליינעם טייל פֿון עסן פֿון שַכְחָה אין זכרון: «דס עסן איז נישט מְקָרִי; עס פֿליסט פֿון נותן». אַ ביסל שוּרֹת חסידות אין פֿרימאָרגן נייען גאַנצע טאָג-תּוֹדָעָה אין ריכטונג פֿאַנימיות פֿון מציאות. אַ קורצער חֶשְׁבוֹן הַנֶּפֶשׁ בִּלְיָלָה, אַ שטילער איבערבליק פֿון טאָג, טרענירט דעת צו זען לעבן ווי אַ דיאַלוג מיט שם און נישט ווי תּהוּ. דס אַלץ שאַפֿט נישט ידיעות הַנֶּפֶשׁ; זיי לאַדענען זי אַראָפּ, לאָזן זי זיך הַתְּלַבֵּשׁן אין תּנוּעָה, אין הֶרְגֵל און אין רֶפֿלֶקס, ביז זכרון ווערט נאטירלעך מער ווי שַכְחָה.

גאנצע די פֿרטיקע עבודה אליין איז אַ הַכָּנָה צו אַ צוקונפֿטיקן גילוי, ווען דער שפּאַננונג צווישן נפֿש און גוף וועט זיך היילן אין אַ קוסמישן קשר. דער נביא פֿאַרזיכערט: «וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ... כִּי כָלֶם יֵדְעוּ אוֹתִי». ס׳וועט קומען אַ צײַט ווען יִדְעֵת הָשֵׁם וועט נישט דאַרפֿן ווערן דערמאָנט פֿון דרויסן, ווייל זי וועט דורכגעסן תּוֹדָעָה פֿון אינעווייניק. «וְהָיָה ה' אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד» – שׁם, די נגליקע מציאות, וועט זײַן אין אַחדות ווי עֲצָם. גוף, עוֹלָם, און אפֿילו טײַכן פֿון צײַט וועלן דאָן זײַן קלאַרע כִּלִּים פֿון זכָּרון און נישט כִּלִּים פֿון שְׁכָחָה. דָּס וואָס נפֿש ווייסט הײַנט אין דמיון און שטילקײַט, וועט דאָן זײַן ליד פֿון גאנצער הוּיָה.

בזמן ביז יענעם טאָג ווערן אונדזער רגישע מלחמות רוב מאל באשטימט דורך דעם רײַבן צווישן די צוויי טײַכן. אַשְׁמָה, ווען זי לעבט און איז נישט דיסטרוקטיוו, איז די מחאָה פֿון נפֿש: «דָּס בין נישט איך». רוחנישע מידקײַט קען זײַן דער מחאָה פֿון גוף צו טראָגן אַ ליכט וואָס ער האָט נאָך נישט דערקענט ווי זײַנס. דער שליסל איז זיך לערנען זיך מער צו אידענטיפֿיצירן מיט דעם שטילן בְּטָחוֹן פֿון נפֿש ווי מיט בְּלָבּוֹל פֿון גוף. ווען אַ מְנַשׁ שפּירט זיך צעריסן, זאל ער פֿרעגן: וועלכער קול רעדט פֿון אַ טיפֿערער רוי, אפֿילו ווען ער פֿאַדערט שנוי? דָּס איז רוב מאל אַ הֵד פֿון עֲצָם־נִשְׁמָה.

אזוי צו לעבן – הײַסט טוישן גאנצע בילד פֿון אינערלעכן לעבן. דו פּרוּסט נישט שאַפֿן קדוּשָׁה פֿון גאָרנישט, און דו פּרוּסט נישט זיך צוצושטעלן אין אַ פרעמדער פֿאַרעם. דו לאָזסט אַ קדמונישן זכָּרון אַרױפֿקומען צום פנים. תּוֹרָה, מִצְוֹת, תְּשׁוּבָה, הִתְבּוֹנְנוּת, יעדע אמתדיקע דמָעָה און יעדן קליינעם אַקט פֿון זיך איבערוואַלטיקן איבער אַני – דָּס זײַנען נישט פּרוּוון זיך צו אַנטפֿלען אין שְׁמִים, נאָר וועגן צו לאָזן שְׁמִים אין דיר זיך אַנטפֿלעקן אין דײַנע אויגן, זיך הערן אין דײַנע דבֿורים, זיך אָנרירן אין דײַנע מַעֲשִׂים. דורך אַזאַ מתומדיקע הִתְדָּרָה ווערט גוף, וואָס איז באַשאַפֿן געוואָרן כְּדִי צו פֿאַרגעסן, ביסלעכווייַז אַ לוח זכָּרון, ביז צום סוף «מְלָאָה הָאָרֶץ דָּעָה אֶת ה' כַּמִּים לַיָּם מְכֹסִים», און דער פֿאַרבאָרגענער זכָּרון אין שְׁרֵשׁ דײַן מהות ווערט דער גלויבֿער זכָּרון פֿון גאנצן עוֹלָם.

Hidden Remembrance